

УДК 342.7(477)

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ VS ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Дахова І. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Чуб О. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Анотація На підставі аналізу відповідних положень Конституції та законів України, правових позицій Конституційного Суду України, міжнародних актів, наукової літератури досліджено питання узгодження і балансу між протилежними за метою правового регулювання правом на доступ до інформації про особисте та сімейне життя осіб, які обіймають посади, пов'язані зі здійсненням функцій держави (публічним інтересом, інтересами суспільства) – з одного боку – і правом на недоторканність особистого життя людини (правом на приватність) – з іншого. Зазначено, що критеріїв доступу громадськості до відповідної інформації міжнародні акти не містять, саме держава має значну сферу розсуду для встановлення такої рівноваги.

Ключові слова: право на доступ до інформації; право на приватність; інформація про особисте та сімейне життя; особи, які обіймають посади, пов'язані зі здійсненням функцій держави; публічний інтерес; інтереси суспільства; запобігання корупції.

Аннотация На основании анализа соответствующих положений Конституции и законов Украины, правовых позиций Конституционного Суда Украины, международных актов, научной литературы исследованы вопросы согласования и баланса между противоположными по цели правового регулирования правом на доступ к информации о личной и семейной жизни лиц, занимающих должности, связанные с осуществлением функций государства (публичным интересом, интересами общества) – с одной стороны – и правом на неприкосновенность личной жизни человека (правом на приватность) – с другой. Указывается, что критериев доступа общественности к соответствующей информации международные акты не содержат, установление такого равновесия осуществляется по усмотрению государства.

Ключевые слова: право на доступ к информации; право на приватность; информация о личной и семейной жизни; лица, занимающие должности, связанные с осуществлением функций государства; публичный интерес; интересы общества; предотвращение коррупции.

Annotation The relevant provisions of the Constitution and laws of Ukraine, the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine, international acts and scientific literature on the declared problem are analyzed. A possibility of harmonization and balance between the rights, which have opposite purposes of legal regulation – the right of access to information about personal and family life of individuals occupying state seats (public interest) – on one hand – and the right to privacy – on the other – are investigated. It is noted that international acts do not contain the criteria for public access to the relevant information and states have a large area of discretion to establish this balance.

Key words: the right of access to information; the right to privacy; information about personal and family life; persons who occupy seats related to the implementation of state functions; the public interest; prevention of corruption.

Право на інформацію, у тому числі на доступ до урядової інформації, об'єктивно, за власною природою пов'язане з правом на недоторканність приватного життя. Право на доступ до урядової інформації і право на недоторканність приватного життя є важливими цінностями для кожної людини, але в багатьох відношеннях вони протистоять одне одному і вимагають узгодження [1, с. 98]. Метою статті є з'ясування можливості встановлення балансу між протилежними за метою правового регулювання правом на доступ до інформації про особисте та сімейне життя осіб, які обіймають посади, пов'язані зі здійсненням функцій держави (публічним інтересом,

інтересами суспільства) – з одного боку – і правом на недоторканність особистого життя людини (правом на приватність) – з іншого.

Відповідно до ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Особистим життям фізичної особи є її поведінка у сфері особистісних, сімейних, побутових, інтимних, товариських, професійних, ділових та інших стосунків поза межами суспільної діяльності, яка

здійснюється, зокрема, під час виконання особою функцій держави або органів місцевого самоврядування. Немає можливості точно і вичерпно визначити широкий понятійний обсяг, який має поняття «особисте життя» в розумінні ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції). Визнано, що ст. 8 Конвенції захищає чотири види інтересів: приватне життя, сімейне життя, житло та кореспонденцію.

Конституційний Суд України також виходить з того, що неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах особистого та сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними, і реалізуються в різноманітних і динамічних відносинах майнового та немайнового характеру, стосунках, явищах, подіях тощо [2]. Норми Закону, деталізуючи конституційні положення, теж спрямовані на захист особистого життя людини. Так, ст. 21 Закону України «Про інформацію» [3] до інформації з обмеженим доступом відносить конфіденційну, таємну та службову інформацію. Відповідно до ч. 2 цієї статті конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом. Про це йдеться й у Рішенні Конституційного Суду України №5-зп від 30.10.1997 р. (справа К.Г. Устименка) [4], в якому зазначається, що забороняється не лише збирання, а й зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини. До конфіденційної інформації, зокрема, належать свідчення про особу (освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан та інші персональні дані).

Що стосується інформації про особисте та сімейне життя осіб, які обіймають посади, пов'язані зі здійсненням функцій держави, і доступу до неї, то слід, перш за все, звернутись до практики Європейського Суду з прав людини, який наголошує на тому, що у громадськості є право бути поінформованою про аспекти приватного життя публічних осіб (справа *Karhuvaara and Italehti v. Finland*).

У більшості демократичних держав вже прийнято спеціальні закони, які регулюють транспарентність влади («закони про право народу знати»). Відкритість та прозорість у діяльності органів державної влади та доступ до інформації, як би не відрізнялися в різних країнах законодавчі та інструментальні аспекти підходу до цієї проблеми, всюди базуються на об'єднуючому, цивілізаційному фундаменті соціальної потреби суспільства у повноцінному інформаційному обміні і на соціальній відповідальності тих, хто бере участь у процесі, за його результат. Результатом є доступ громадянина до

інформації та доступ інформації до громадянина [5, с. 99-100].

У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1998 р. № 1165 про право на приватність визначається, що публічні фігури – це особи, які займають державні посади і/чи використовують державний ресурс, а також усі ті, хто відіграє певну роль у громадському житті, чи то в галузі політики, економіки, мистецтва, соціальної сфери, спорту чи будь-якій іншій сфері. Певні факти, пов'язані з особистим життям публічних осіб, зокрема політиків, справді можуть цікавити громадськість, і тому законно проінформувати читачів, які також є її виборцями, про такі факти. Як зазначає, В. Речицький, не можна ігнорувати тієї обставини, що обрання владних фігур населенням здійснюється за принципом висловлення особистої симпатії/антипатії людей до існуючого кандидата/кандидатів. А якщо це так, то цілком зрозумілим є право громадськості мати про публічних осіб суттєво більше інформації, ніж це передбачається традиційними міркуваннями щодо захисту їх інформаційного *privacy* [6].

Саме тому необхідно знайти баланс здійснення двох основних прав, які гарантовані Конвенцією: право на повагу до особистого життя і право на свободу виявлення поглядів.

Згідно зі ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [7] особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік. Закон вимагає надання детальної інформації майнового характеру щодо вказаних осіб (наприклад, до переліку відомостей відноситься цінне рухоме майно, його характеристика, дата його набуття, дані щодо транспортних засобів, наявні грошові активи тощо), а також такої інформації щодо членів сім'ї цих осіб.

Вирішуючи питання щодо конфіденційності інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї, Конституційний Суд України виходить з того, що належність інформації про фізичну особу до конфіденційної визначається в кожному конкретному випадку. Перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обтяження. Публічний характер як самих органів – суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету у суспільстві [2]. Проте у резолютивній частині цього рішення Конституційний Суд, керуючись статтею 24 Конституції України, дійшов висновку, що реалізація права на недоторканність особистого і сімейного життя гарантується кожній особі незалежно від статі, політичних, майнових, соціальних, мовних чи інших ознак, а також статусу публічної особи, зокрема державного службовця, державного чи громадського діяча, який відіграє певну роль у політичній,

економічній, соціальній, культурній або іншій сфері державного та суспільного життя.

Однак, як з цього приводу зазначає В. Речицький, насправді в частині другій статті 24 Конституції України не йдеться про статус публічної особи, зокрема, державного службовця, державного чи громадського діяча. Тобто Конституційний Суд України вдався до неприпустимо розширеного тлумачення принципу заборони дискримінації, добре відомого європейському законодавству [6].

Аналізуючи питання щодо поширення інформації про сімейне життя особи, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, Конституційний Суд України враховує, що така інформація зазвичай стосується не лише цієї особи, а й інших осіб, зокрема членів її сім'ї, яким Конституція України теж гарантує право на невтручання в їх особисте і сімейне життя, крім випадків, визначених законом. Тому поширення даних про таких фізичних осіб-членів сім'ї, що можуть стати відомими в результаті поширення інформації про саму посадову особу, крім випадків, визначених законом, може призвести до порушення їх конституційних прав, зашкодити гідності, честі, діловій репутації тощо. Застереження щодо недопущення порушення конституційних прав членів сімей посадових осіб Конституційний Суд України висловив у Рішенні у справі про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів від 6 жовтня 2010 р. Так, Конституційний Суд вказав на те, що перелік близьких осіб незалежно від місця їх проживання і ведення спільного господарства, а також інших осіб за умови їх постійного проживання з особою, яка претендує на зайняття відповідної посади, та ведення з нею спільного господарства, дає можливість державним органам втручатися в їхнє особисте та сімейне життя, безпідставно отримувати відомості особистого характеру, що суперечить Основному Закону України [8].

Крім того, слід враховувати й те, що близькі особи не претендують на зайняття зазначених посад, а лише опосередковано (родинними чи іншими зв'язками) пов'язані з особами, які претендують на це або займають вказані посади. Надання інформації про близьких та інших осіб без їх згоди особою, яка претендує на зайняття відповідної посади, може призвести до отримання недостовірних даних, внаслідок чого вона буде нести відповідальність згідно зі статтею 164-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Натомість Європейський Суд з прав людини у більшості випадків не розглядає інформацію про професійну діяльність суспільних діячів як інформацію про їх особисте життя. У своїх рішеннях із зазначеного питання Європейський Суд з прав людини наголошує на тому, що спроби пошуку балансу між правом на приватність та правом на свободу поширення інформації повинні ґрунтуватися на характері такої інформації. У цілій низці інших рішень Євросуд неодноразово зазначав, що кожна дія політичного діяча обов'язково має бути предметом пильного розгляду як із боку журналістів, так і з боку суспільства загалом. У рішенні у справі «Принцеса Фон Ганноверська проти Німеччини» від 24 червня 2004 р. Європейський Суд з прав людини чітко

наголосив, що «необхідно провести головну відмінність між поданням фактів, навіть суперечливих, які можуть зробити внесок в дискусію у демократичному суспільстві, яка стосується, наприклад, політиків, виконуючих свої функції, і поданням подробиць з особистого життя людини, яка не виконує ніяких суспільних функцій». Суд зауважив, що суспільство повинно мати право на отримання інформації про діяльність політичних діячів під час виконання ними своїх функцій. Таким чином, інформація про діяльність будь-якого державного діяча під час виконання ним своїх посадових функцій не може мати конфіденційності.

Більше того, Суд постановив, що громадськість має право на інформацію, що в деяких особливих обставинах, як, наприклад, щодо політиків, може дійти до обмеження навіть права на приватність публічних осіб, як це було в справі «Орбан, де Бартіа і компанія "Едісьон Плон" проти Франції» від 15 січня 2009 р. Однак такі обмеження не є обґрунтованими, якщо інформація жодним чином не стосується політичної або суспільної дискусії, а служить винятково для задоволення цікавості.

У справах про порушення ст. 8 Конвенції Європейський Суд з прав людини найчастіше встановлює, чи дотримано справедливого балансу між інтересами особи щодо її права на приватність та інтересами суспільства. При цьому Суд визнає, що саме держава повинна мати значну сферу розсуду для встановлення такої рівноваги, тоді як роль Суду полягає лише у перевірці того, чи дотримано рівноваги (рішення Суду у справі «Kroon v. the Netherlands» від 27.10.1994 р.) [9, с. 237].

Що ж стосується американського досвіду, то в рішенні Верховного Суду США по справі *Hustler Magazine v. Falwell* (1988) суд постановив, що надмірна й перебільшена увага преси до життя публічних фігур не може бути покладена в основу позовів щодо відшкодування моральних збитків, за винятком випадків, коли така інформація містила б в собі очевидно брехливі свідчення про факти, а її публікація була вчинена із прямим «злим умислом». Загалом, американський захист приватного життя публічних осіб здійснюється нині з суттєвими застереженнями [6].

Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй Резолюції № 1165 (1998) вказала, що публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, автоматично збільшує рівень тиску на приватність їхнього життя (пункт 6). Згідно зі ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», крім відомостей, зазначених в абзаці четвертому частини першої статті 47 вказаного Закону (відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), є інформацією з

обмеженим доступом та не підлягають відображенню у відкритому доступі). Згідно зі ст. 5 Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 року не належать до інформації з обмеженим доступом персональні дані фізичної особи, яка претендує зайняти чи займає виборну посаду (у представницьких органах) або посаду державного службовця першої категорії, за винятком інформації, яка відповідно до закону визначена такою, що належить до інформації з обмеженим доступом.

Згідно зі ст. 29 Закону України «Про інформацію» інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу зазначений Закон визначає інформацію, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

Одним із перших, загальних за змістом, коментарів Європейського суду щодо десятої статті Конвенції було визнання того, що ця стаття гарантує право громадськості бути «належним чином поінформованою» (справа *Sunday Times v. United Kingdom* (№ 1), 26 квітня 1979 року, § 66). У рішеннях із ряду інших справ (*Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*, 25 червня 1992 року, § 63; *Jersild v. Denmark*, 23 вересня 1994 року, § 31; *Ukrainian Media Group v. Ukraine*, 29 березня 2005 року, § 38 та ін.) Європейський Суд з прав людини зазначив, що громадськість має право отримувати інформацію та ідеї, що становлять суспільний інтерес.

У науковій літературі при розв'язанні питання, чи є інформація суспільно необхідною, пропонується виходити з такого положення: суспільний інтерес означає, що громадськість матиме вигоду від того, що певна інформація стане доступною. Досить корисними для практичного застосування можуть виявитися дефініції, сформульовані Комітетом з етики Британського Національного Союзу Журналістів: а) виявлення чи викриття злочину; б) захист суспільного здоров'я чи безпеки; в) запобігання введеному в оману громадськості певними твердженнями або діями з боку особи чи організації; г) викриття неналежного використання державних коштів або інших форм корупції в державних органах; г) розкриття потенційних конфліктів інтересів у тих, хто посідає владні й впливові місця; д) викриття лицемірної поведінки тих, хто займає високі посади [10, с. 281].

Визначаючи коло міжнародних актів у розглядуваній сфері, можна звернутись, наприклад, до Висновку ОБСЄ/БДПЛ щодо двох проектів антикорупційних законів України № GEN-UKR/254/2014 (Варшава, 18 липня 2014 р.) [11]: міжнародні стандарти боротьби з корупцією головним чином визначаються Конвенцією ООН проти корупції (від 31 жовтня 2003 р., ратифікована Україною 2 грудня 2009 р.), Кримінальною конвенцією Ради Європи про боротьбу з корупцією (від 27 січня 1999 р., ратифікована Україною

27 листопада 2009 р.), Додатковим протоколом до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (від 15 травня 2003 р., ратифікований Україною 27 листопада 2009 р.), Цивільною конвенцією про боротьбу з корупцією (від 4 листопада 1999 р., ратифікована Україною 19 вересня 2005 р.), Конвенцією РЄ про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності (від 8 листопада 1990 р., ратифікована Україною 26 січня 1998 р.). Вони також містяться в низці стандартів, визначених «м'яким правом», а саме: Декларацією ООН про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях (A/RES/51/191, 86-е пленарне засідання від 16 грудня 1996 р.), Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН №51/59 «Боротьба з корупцією» (A/RES/51/59, прийнята 12 грудня 1996 р.), Резолюцією Комітету міністрів Ради Європи №(97) 24 «Про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією» від 6 листопада 1997 р., Рекомендацією Ради Європи №(2000)10E «Про кодекси поведінки державних службовців» від 11 травня 2000 р.

У Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 року (ратифікована Україною 18.10.2006, набрала чинності для України 01.01.2010), абз. 5 ст. 8 «Кодекси поведінки державних посадових осіб», встановлено: кожна Держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб. Кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, для сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею (ст. 13 «Участь суспільства»).

Згідно зі ст. 20 Конвенції «Незаконне збагачення» за умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати. За абз. 5 ст. 52 «Запобігання переказам доходів, здобутих злочинним шляхом, та їх виявлення» кожна Держава-учасниця розглядає можливість створення, відповідно до свого внутрішнього права, ефективних систем, які передбачають розкриття фінансової інформації щодо відповідних державних посадових осіб, і встановлює відповідні санкції за недотримання цих вимог.

Критеріїв доступу громадськості до відповідної інформації, балансу між публічним інтересом і

правом на приватність міжнародні акти не містять. Так, у ст. 14 Рекомендації № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців від 11 травня 2000 р. (положення цього Кодексу не поширюються на публічно обраних осіб, членів уряду і осіб, що займають посади суддів) лише зазначається, що державний службовець, який займає посаду, на якій його чи її посадові обов'язки можуть вплинути на його чи її особисті чи персональні інтереси, цілком законно зобов'язаний повідомляти після свого призначення з певною періодичністю про це, а також про кожний випадок, коли відбуваються будь-які зміни щодо суті та величини цих інтересів.

Деяка конкретизація дається у Технічних рекомендаціях до Конвенції ООН проти корупції, сформульованих групою експертів на нарадах у Турині та Відні 2006 року [12]. Зокрема, при розробці належних і відповідних вимог щодо конфліктів інтересів Держави-учасниці мають приділяти особливу увагу тому, які посади або види діяльності вважаються несумісними з конкретною державною посадою; які інтереси та активи особи повинні декларуватись (включаючи зобов'язання і борги); чи мають різні посади різні типи вимог, пов'язаних із конфліктом інтересів; який рівень і ступінь деталізації інформації має бути оголошений (порогові значення); яка форма декларації повинна бути; хто перевіряє розкриття інформації; хто повинен мати доступ до інформації; як далеко поширюється облік непрямих інтересів (таких як сім'я); хто має бути зобов'язаний декларувати (наприклад, залежно від ризику або впливу на корупцію, залежно від інституційного потенціалу для перевірки декларацій); якою мірою і яким чином декларації мають бути опубліковані – з урахуванням питань приватності (конфіденційності) та інституційного потенціалу; яким чином відповідність зобов'язання декларувати має бути приведено у виконання і ким (розд. IV «Системи розкриття інформації»).

Стандарти, які регулюють діяльність антикорупційних організацій або органів, містяться в Джакартській заяві про принципи роботи антикорупційних органів [13] (принципи розроблені та ухвалені на конференції 26-27 листопада 2012 р. у Джакарті (Індонезія), організованій Програмою розвитку ООН та Управлінням ООН з наркотиків і злочинності за участю теперішніх та колишніх керівників антикорупційних органів, спеціалістів-практиків та експертів з питань боротьби з корупцією з різних країн світу) та Стандартах роботи антикорупційних органів, визначених мережею «Європейські партнери проти корупції», яка є незалежним форумом спеціалістів-практиків у сфері запобігання та протидії корупції [14].

В останніх щодо принципу № 1 «Верховенство права» зазначається, що національне законодавство має передбачати існування, чітко визначати повноваження та гарантувати незалежність антикорупційних органів. Відповідно до Джакартських принципів антикорупційні органи повинні створюватися на основі належної та стабільної законодавчої бази (наприклад, конституції або іншого спеціального закону відповідно до основоположних правових принципів країни) з метою забезпечення безперервності їх роботи.

Антикорупційні органи повинні також мати чітко визначені повноваження у сфері боротьби з корупцією шляхом попередження, навчання, підвищення обізнаності, розслідування та притягнення до відповідальності (чи через єдиний орган, чи декілька підпорядкованих органів).

З цього приводу у Висновку ОБСЄ/БДПЛ щодо двох проектів антикорупційних законів України № GEN-UKR/254/2014 зауважується, що Конституція України не передбачає створення спеціального антикорупційного органу, а це означає, що створення такого органу або органів може базуватися виключно на звичайних законах. Правляча більшість завжди буде намагатися змінити ці закони в частині повноважень антикорупційних органів. Насправді вона може навіть взагалі їх скасувати. Це може призвести до надмірного тиску на створені у такий спосіб органи та політизації прийнятих ними рішень. Таким чином, рекомендується розглянути можливість включення у Конституцію спеціальних положень про створення та повноваження антикорупційного органу (органів) або вжити інших заходів для забезпечення кращого закріплення правового статусу такого органу (органів) у законодавстві України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Серьогін В.О. «Відкрите врядування» і захист приватності: у пошуках балансу // Державне будівництво та місцеве самоврядування: 36. наук. праць / ред. кол. : Ю.П. Битяк та ін. – Х.: Право, 2009. – С. 94-106.
2. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012 (у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України) // Вісник Конституційного суду України. – 2012. – № 2. – С. 14.
3. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 року // Голос України. – 1992.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа Г.К. Устименка) № 5-зп від 30.10.1997 р. // Офіційний вісник України. – 1997. – № 46. – С. 126.
5. Слінько Т.М. Інформаційна відкритість у діяльності органів державної влади як запорука демократичного врядування // демократичні засади організації і функціонування вищих органів державної влади України : монографія / Ю.Г. Барабаш, І.І. Дахова, О.П. Євсєєв та ін. ; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша. – Х.: Право, 2013. – С. 99-117.
6. Речицький В. Політико-правовий коментар до Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частини першої, другої статті 32, частини другої, третьої статті 34 Конституції України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maidan.org.ua/2012/02>
7. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – С. 156. – Ст. 2474.
8. Рішення Конституційного Суду України № 21-рп/2010 від 6 жовтня 2010 р. (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) // Вісник Конституційного суду України. – 2010. – № 6. – С. 7.
9. Дудаш Т.І. Практика Європейського Суду з прав людини: навч.-практ. посіб. / Т.І. Дудаш. – К.: Алерта, 2013. – 367 с.

10. Нестеренко О. Інформація в Україні: право на доступ: монографія. – Х.: Вид-во «Акта», 2012. – 306 с.

11. OSCE-ODIHR Final Opinion on Two Anti-Corruption Draft Laws_UKR_18 July 2014_LSU_Ukr-With Annexes // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/id/19138>

12. Technical Guide to the United Nations Convention Against Corruption // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unodc.org/documents/corruption/Technical_Guide_UNCAC.pdf

13. Jakarta Statement on Principles for Anti-Corruption Agencies, 26-27 November 2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.iaca.int/images/sub/activities/EPAC/Jakarta_Statement.pdf

14. European Partners Against Corruption / European contact-point network against corruption Anti-Corruption Authority Standards // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.epac-eacn.org/downloads/recommendations/doc_view/1-anti-corruption-authority-standards

УДК 342(477)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА УКРАЇНА: ОГЛЯД ПІЛОТНИХ РІШЕНЬ

Данічева К. П.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
конституційного та муніципального права
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація Статтю присвячено дослідженню «пілотних рішень» Європейського суду з прав людини щодо України. Йдеться про ухвалення рішень здатних привернути увагу держав до системних проблем національного законодавства, що стають основною причиною подання великого масиву однотипових скарг. Головною метою цієї процедури є не розгляд справ у звичайному порядку та встановлення факту порушення одного з гарантованих прав, а надання допомоги державі у вирішенні відповідної системної проблеми.

Ключові слова: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Європейський суд з прав людини, «пілотне рішення», рішення проти України.

Аннотация Статья посвящена исследованию «пилотных решений» Европейского суда по правам человека относительно Украины. Речь идет о принятии решений способных привлечь внимание государств к системным проблемам национального законодательства, которые становятся основной причиной подачи большого массива однотипных жалоб. Главной целью этой процедуры является не рассмотрение дел в обычном порядке и установления факта нарушения одного из гарантированных прав, а оказание помощи государству в решении соответствующей системной проблемы.

Ключевые слова: Конвенция о защите прав человека и основных свобод 1950 г., Европейский суд по правам человека, «пилотное решение», решение против Украины.

Annotation The article studies the «pilot decision» of the European Court of Human Rights that the Ukraine. This is a decision-making can bring to the attention of the systemic problems of national law which are the main cause of submitting a large array of similar complaints. The main purpose of this procedure is not a review of cases in the usual way and the finding of a violation of guaranteed rights and assist States in resolving the systemic problem.

Key words: European Convention on Human Rights in 1950, the European Court of Human Rights, «decision pilot», decision against Ukraine.

Кожне демократичне суспільство сьогодні створює належні умови для застосування норм міжнародного права з питань захисту прав людини, керуючись відповідними принципами і правилами, які закріплені в документах міжнародних та європейських організацій. Тому не випадково в Конституції України, як і в конституції інших європейських країн, було імплементовано усі провідні положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) [4].

Однією із найважливіших конституційних гарантій є судовий захист прав та свобод людини і громадянина. Право на судовий захист не може бути

обмежене ні за яких обставин, навіть в умовах воєнного та надзвичайного стану. Динаміка звернень громадян до суду для захисту своїх порушених прав свідчить, що кількість таких звернень постійно зростає в усіх країнах.

Крім того, що кожна особа в нашій державі може скористатися можливістю захисту своїх прав у національних судах загальної юрисдикції, існує також право звертатися (в разі, якщо усі національні засоби захисту вичерпано) за захистом порушених прав до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). На сьогодні це єдиний у світі наддержавний судовий орган, який приймає заяви безпосередньо від фізичних осіб і захищає права та свободи людини, а держави – члени Ради Європи, які ратифікували Конвенцію, визнають усі його рішення